בהעלותך ג

א. „זכרנו את הדגה אשר נאכל ב־מצרים חנם את הקשואים ואת האבטחים ואת החציר ואת הבצלים ואת השומים"[1], ובפרש"י — על התיבות „את הקשואים"[2] — מביא (מספריי[3]) „אמר רבי שמעון מפני מה המן משתנה לכל דבר חוץ מאלו מפני שהן קשים למניקות, אומרים לאשה אל תאכלי שום ובצל מפני התינוק, משל למלך כו' כדאיתא בספריי".

והנה ברמב"ן פירש טענת בנ"י „זכרנו גו' אשר נאכל במצרים גו'", שזהו „כזו־כר הנשכחות, כי לא אכלו דגים מיום צאתם ממצרים ועד הנה, וטעם . . חנם כפי פשוטו כי היו הדייגים המצריים מעבידין אותן למשוך הדגים כו' והיו נותנין להם מן הדגים[4] כו' והקשואים והאבטחים והחציר והבצלים והשומים במצרים הרבה מאד כי היא כגן הירק[5] וכאשר היו חופרין להם בגנות היו אוכ־לין מן הירקות". ולפי פירושו היתה כאן טענה אחת בלבד, שבמדבר חסרו אותם המאכלים שאכלו במצרים „חנם" (ועד"ז פירשו רוב פשטני המקרא[6]):

אבל רש"י חילק את הכתוב לשנים, דעל התיבות „אשר נאכל במצרים חנם" פירש (ע"פ הספריי[7]) „חנם מן המצות"[8], ועל „את הקשואים" מפרש (כנ"ל) שהמן לא הי' משתנה בטעמו לחמשת[9] המינים הללו (קשואים, אבטחים, חציר, בצלים, שומים) — והיינו שהיו כאן שתי טענות נגד ה„מן": א) שהמן תלוי בעשיית מצות[10], משא"כ הדגה שאכלו במצרים היתה „חנם מן המצות"[11], ב) במצרים היו להם גם חמשת המינים דקשואים כו', ואילו במדבר חסרים מינים אלה, לפי ש„המן משתנה לכל דבר חוץ מאלו".

ויש לומר, שהכרחו של רש"י לחלק את הכתוב לשנים, מרמז בהתיבות ש־העתיק מהכתוב — „את הקשואים", דל־פירוש הרמב"ן שכל הכתוב הוא המשך

1) פרשתנו יא, ה.

2) ראה לקמן הערה 13.

3) עה"פ. — וראה יומא (עה, א) ב' דיעות: אם לא נשתנה כלל למינים אלו, או שנשתנה רק טעמן ולא ממשן. וראה מפרשי הספרי, שזוהי גם פלוגתת ר"ש וחכמים בספרי שם. ואכ"מ.

4) ובפי' הב' — שקיבלו כ"ז ב„מנת המלך". ומציין לפירושו לעיל בפ' שמות (א, יא). ע"ש.

5) עקב יא, י.

6) ראה ראב"ע, חזקוני, בחיי, אברבנאל ועוד.

7) וכ"ה בתיב"ע עה"פ: בלא תפקידתא.

8) ולא כפשוטו. ולהעיר מב' הדיעות בגמרא (יומא שם).

9) כ"ה ל' הספרי כאן „חוץ מחמשת המינים הללו", ובפרש"י „חוץ מאלו". אבל נראה פשוט, שזהו רק בשביל קיצור לשון [ולא שכוונת רש"י לכלול בזה עוד מין ששי וכו' — „דגה" הנזכר בקרא לפנ"ז — כפי' התו"ת כאן (ע"פ כתובות ס, ב שדגים קטנים קשים למניקות). וראה גם משמרת הקודש על פרש"י כאן — דא"כ הו"ל לרש"י לפרש זה על תיבת „הדגה וגו"].

10) דיש לומר, שכוונת תלונתם היא לא רק שעתה חייבים במצוות בכלל (כפי' הרא"ם ועוד), אלא שהמן גופא יש בו כמה מצות (ראה רש"י בשלח טז, ד).

11) ומה שנקט הכתוב „דגה" דוקא (אף שכל אכילתם במצרים היתה „חנם מן המצות") — י"ל בפשטות, דגם רש"י ס"ל כדברי הרמב"ן שהמינים שנמנו בקרא כאן היו עיקר מאכלם של ישראל במצרים, אלא שטענתם (לגבי המן) נתחלקה לב', כבפנים.

אחד הול"ל[12] „ואת הקשואים": ומזה ש־אומר „את", מוכח שמכאן מתחיל ענין (טענה) חדש[13].

ב. אבל צ"ע בעצם פירושו:

דהנה ז"ל מאמר ר"ש בספרי: „ר' שמעון אומר מפני מה המן משתנה להם לכל דבר שהיו רוצים חוץ מחמשת ה־מינים הללו, משל למלך בשר ודם ש־מסר בנו לפדגוג והי' יושב ומפקדו ו־אומר לו הנראה שלא יאכל מאכל רע כו' ובכל כך הי' הבן ההוא מתרעם על אביו לומר שלא מפני שאוהבני אלא שאי אפשר לו [שאין רצונו] שאוכל".

הרי יש כאן שינוי גדול בין לשון הספרי ולשון רש"י — שבספרי לא הובא אלא המשל, ואילו רש"י מוסיף ביאור ופירוש[14] (בדברי ר"ש) „מפני שהן קשים למניקות, אומרים לאשה אל תאכלי שום ובצל מפני התינוק".

וצ"ע מנ"ל לרש"י לפרש שכוונת ר"ש היא, שמאכלים אלו קשים רק למניקות, ולא כפשטות משמעות המשל שהם מאכלים רעים סתם — לכל[15]?

וביותר תמוה: בגמ'[16] מפורש „למה נקרא שמן קשואין מפני שהן קשין לכל גופו של אדם כחרבות", הרי מפורש שקשואים הם מאכל רע לכל אדם (ולכל גופו), ועד שזה נרמז בשמם[17]: וא"כ ודאי שדברי ר"ש יכולים להתפרש כפשוטם, שמינים הללו הם „מאכלים רעים" בכלל [והרמב"ם בהל' דעות[18] מנה „החציר והבצלים והשומים" (ג' מינים האחרונים כאן) בין „מאכלים רעים . . (ש)אין ראוי לאדם לאכול מאלו אלא מעט עד מאד ובימות הגשמים"] — ומנ"ל לרש"י להג־ביל דברים הסתמיים של ר"ש, ולומר שכוונתו שהם קשים רק למניקות?!

[מקורו של ענין זה „אומרים לאשה אל תאכלי שום ובצל מפני התינוק" — הוא בספרי (כמובא גם בפרש"י לש"ס[19]), אלא שהוא בספרי להלן — על הפסוק[20] „והי' טעמו כטעם לשד השמן", שא' ה־פירושים בספרי הוא[21] „מה הדד הזה [„לשד" לשון שדים] שהוא מין אחד ומש־תנה למינים הרבה, כך הי' המן משתנה להם לישראל לכל דבר שהם רוצים, משל אומר לאשה אל תאכלי שום ובצל מפני התינוק" (וכמבואר במפרשים[22], ש־

---

12) כקושיית האלשיך כאן. ולהעיר מרבותינו בעה"ת (דעת זקנים) כאן.

13) ועפ"ז מתורץ למה העתיק רש"י בהד"ה רק התיבות „את הקשואים", אף שפירושו קאי על כל המינים שנמנו אח"כ בקרא, ועכ"פ הו"ל להוסיף „וגו'" — כי עיקר ההדגשה בפרש"י היא על תיבת „את", שמזה מוכח שמכאן מתחיל ענין חדש, וע"ז מביא מאמר ר"ש „מפני מה כו'".

14) ראה לקמן בסוף הסעיף והערה 23.

15) וראה גם ספרי דבי רב לספרי כאן. עיוז יעקב לע"י יומא שם.

16) ע"ז כט, א. — ושם (יא, א) ובברכות (נז, ב) — בלי תיבת „לכל", ומחלק בין רבבי וזוטרי". והועתק גם בילש"י פרשתנו כאן.

*) שלא יוקשה מהא „שלא פסקו מעל שולחנם (דברי ואנשונינוס) לא חזרת ולא קישות כו'". ול־העיר, שבפרש"י תולדות (כה, כג) השמיט „קישות". ואכ"מ.

17) וראה ראב"ע כאן.

18) פ"ד ה"ט (הובא גם בעיון יעקב לע"י שם).

19) יומא שם ד"ה הללו — וג"כ לרא' שהמן לא נשתנה לה' מינים הללו כי הם „קשין לעוברות ומניקות".

20) יא, ח.

21) וראה יומא שם, סע"א.

22) ראה ספרי דבי רב, שי"ג כן בספרי „לכל דבר שהם רוצים, חוץ מן הכרתי כו' משל אומר כו'". ועד"ז היא גירסת הגר"א. ועוד.

אבל להעיר מפי' העמק הנצי"ב שם, שכוונת המשל („אומר לאשה אל תאכלי כו'") היא להוכיח

כוונת הספרי שהי' משתנה לכל טעם חוץ מאלו שקשים למניקות „מפני התינוק").

אבל ענין זה לא הובא במאמר ר"ש[23]. זאת ועוד: שם הובאו רק שני מינים „שום ובצל" — ואין מזה ראי' שגם שאר ג' המינים הם קשים למניקות].

ג. גם יש להבין כמה דיוקים בלשון רש"י, ומהם:

א) רש"י לא העתיק עיקר מאמרו של ר"ש, שהוא המשל ממלך בשר ודם כו', ומביא רק התחלתו, „משל למלך וכו' כדאיתא בספרי". ואע"פ שרש"י מוסיף הבאור למה לא נשתנה טעם המן למינים אלו (כנ"ל), מ"מ, אין בדברי רש"י שום הסברה לתוכן התלונה של בנ"י, שזה מוסבר רק במשל ר"ש, שהבן חושב שהטעם שאביו צוה שלא ליתן לו מאכלים אלו הוא לפי שאינו רוצה שיהנה מטיב מאכלים אלה („אי אפשר לו שאוכל").

ב) למה מעתיק רש"י גם שם בעל המאמר — ר' שמעון?

וכמשנ"ת כמ"פ, שכוונת רש"י בהבאת שם בעל המאמר במקומות ספורים בפי' רושו (אף שברוב המקומות אינו מביא דבר בשם אומרו) היא לרמז על תוס'

שהחלב משתנה לפי המאכל שאוכלת האם (וראה רש"י יומא שם). וכן משמע מלשון הספרי זוטא שם „מה הדד הזה כו' וכו מינים הרבה לכך אומרין לאשה אל תאכלי . . בשביל התינוק".

23) ואף שרש"י מביאו כאן בשם ר"ש — י"ל (א) אין כוונתו שזהו לשון ר"ש אלא הוספת ביאור רש"י בדבריו [וכמשנ"ת כמ"פ שזוהי דרכו של רש"י בפירושו עה"ת, לשנות מלשון חז"ל בהתאם ל־פשש"מ, גם כשמביא דבר בשם אומרו], (ב) דברי הספרי דלקמן הם סתמא דספרי, וסתם ספרי ר"ש (סנהדרין פו, א). וראה ספרי כאן פסוק ו.

הסברה בתוכן פירושו, ע"י הידיעה ש־מאמר זה אמרו תנא (או אמורא) פלוני.

[ושני דיוקים אלו בולטים יותר, כש־משווים פרש"י זה לפירושו כמה פסוקים לפנ"ן, עה"פ[24] „ויצעק העם אל משה", שכ' שם „משל למלך בו"ד שכעס על בנו והלך הבן אצל אוהבו של אביו וא"ל צא ובקש עלי מאבא", שגם משל זה מקורו בספרי על אתר ובעל המאמר הוא ר' שמעון — ושם (א) העתיק רש"י כל ה־משל (ולא ציין שמקורו בספרי), (ב) השמיט שם בעל המאמר].

ג) כאן כתב רש"י „מפני שהן קשים למניקות", אבל בפירושו לש"ס[25] כתב שהמן לא נשתנה לחמשה מינים הללו לפי שהם „קשין לעוברות ומניקות". וצ"ע הטעם שרש"י השמיט בפירושו על התורה „לעוברות"[26] [שהרי הטעם „מפני התינוק" שייך לכאורה לעוברות כמו למניקות. ועוד זאת: מסתבר — ובפרט בלימוד ע"ד הפשט — להגדיל ככל האפשר מספר בנ"י שבגללם לא נשתנה המן למינים הללו, וא"כ ודאי שהו"ל לרש"י בפירושו עה"ת להוסיף שגם ל־עוברות הם קשים].

ד) למה מקדים רש"י „שום" ל„בצל" („אל תאכלי שום ובצל") — היפך סדרם בקרא[27] — „ואת הבצלים ואת השומים".

ד. ויש לומר הביאור בכל זה — ב־פשטות:

בפסוק זה מבוארת טענת בנ"י על

24) יא, ב.

25) הנ"ל הערה 19.

26) ולאידך, בפרש"י לש"ס שם השמיט „שום" — נת' בההתועדות (בה נאמרה שיחה זו).

27) אף שכ"ה גם בספרי, הו"ל לרש"י לשנות בהתאם לפשש"מ, כנ"ל הערה 23.

משה רבינו שיש חסרון במצבם במדבר לגבי מצבם במצרים. ולפי זה, את"ל שמאכלים אלו הם מאכלים רעים וקשים לגופו של אדם — אין מקום לטענה „זכרנו גו' אשר נאכל במצרים"[28], ואדרבה, הי' להם להודות שעתה אין מקום למאכלים רעים!

ואע"פ שע"ז הביא ר"ש משל מבן המלך שהי' „מתרעם על אביו לומר שלא מפני שאוהבני [ורוצה למנוע ממנו מאכלים רעים] אלא שאי אפשר לו שאוכל", וכן בנמשל, שבנ"י התרעמו על הקב"ה „לומר שלא מפני שאוהבני אלא שאי אפשר לו שאוכל" — לכאורה אין זה ביאור מספיק, דבשלמא במשל שהמדובר בבן קטן, מובן שמתרעם על אביו (אף שה„פדגוג" שלו אומר לו שזה מאכל רע) להיותו מתאווה אל מאכלים רעים; אבל בנמשל קשה לומר שבנ"י יטענו טענה שאין לה יסוד (כיון שלפי המציאות הפורסמת, במציאות הי' כ"ז לטובתם, למנוע מהם מאכלים רעים הקשים לגופו של אדם). ועכ"פ הו"ל למשה להשיבם שטענתם בטעות יסודה, ואדרבה, מניעת מאכלים אלו היא לטובתם.

ואין לתרץ ע"פ פרש"י עה"פ (שלפנ"ז[29]) „מי יאכילנו בשר" — „וכי לא הי' להם בשר והלא כבר נאמר . . וצאן ובקר . . אלא שמבקשים עלילה" — כי אינו דומה לענייננו, דזה שהי' להם צאן ובקר הי' במספר מוגבל, עד שגם משה רבינו אמר להקב"ה „שש מאות אלף רגלי העם גו' הצאן ובקר ישחט להם ומצא להם גו'"[30], וא"כ הי' קצת מקום לעלילה זו: משא"כ כאן, הרי כל התלונה אין לה יסוד, דאדרבה, זהו מטובו וחסדו של הקב"ה שמנע מהם מאכלים רעים!

ולכן פרש"י, שמינים אלו קשים רק למניקות בלבד, אבל אינם מאכלים רעים לכל אדם. וזו היתה תלונתם של בני ישראל: מפני מה נמנע מהם טעמם של מאכלים אלו אך ורק בגלל שאינם מאכלים טובים למניקות — וכי לא הי' אפשר להקב"ה לעשות שרק אצל המניקות לא ישתנה המן למינים אלו, ואילו אצל כל ישראל לא יחסר טיב המאכלים ההם[31].

ומטעם זה לא העתיק רש"י את כל משלו של ר"ש — כי אין המשל מכוון לנמשל, שכוונת האב (במשל) היא למנוע מבנו מאכלים רעים, ואילו בנמשל נמנעו מכל בנ"י מאכלים אלו (לא לפי שאינם טובים להם, אלא) רק בגלל המיעוט מבנ"י, המניקות, שעבורם הם קשים („מפני התינוק").

ולכן מביא רש"י רק תחלת המשל (ומציין לספרי), לרמז, שתוכנה של תלונת הבן[32], שחו-

---

28) ע"ד קושיית הבאר מים חיים (לאחי ה-מהר"ל) על פי' הב' ברמב"ן כאן, שהיו נותנין להם דגים קטנים ממנת המלך — דאיזה שבח יש בזה. וראה מעשה ה' עה"ת כאן.

29) פסוק ד. וראה גם רש"י לפנ"ז — שם, א ד"ה כמתאוננים.

30) לקמן שם, כא-כב (וראה רש"י שם).

31) ראה גם הרי"ף לע"י יומא שם. ספרי דבי רב לספרי כאן.

32) וי"ל, שכוונת רש"י בהעתיקו תיבת „(משל) למלך" — אינה רק לציין התחלת המשל, אלא מפני שתיבה זו היא נקודת התלונה, דאם הי' המדובר ב„אב" סתם, לא הי' מקום לתלונה — כי אפשר שאין ביכולתו לתת לבנו כל מאכל שרוצה, משא"כ המלך שכלום חסר בבית המלך. וכ"ש בנמשל, בנוגע למה"מ הקב"ה, דהיפלא מה' דבר — שרק להמניקות לא יהיו מינים אלו ולא יחסרו אצל שאר כל בנ"י. ולכן התלוננו שאין הקב"ה רוצה שיהנו ממאכלים אלו.

שב שכוונת האב במנוע ממנו מאכלים אלו הוא רק כדי לייסרו ולהענישו (ולא לטובתו), וכן בעניננו, שבנ"י התלוננו שהקב"ה אינו רוצה שיהנו ממאכלים אלו (אלא שבמשל טעמו של האב הוא לטובת הבן, כל בניו, ובנמשל — הוא מפני טובתם של המיעוט, המניקות, כדלקמן).

ה. ועפ"ז מיושבים גם הדיוקים הנ"ל ברש"י:

א) מקדים „שום" ל„בצל" („אל תאכלי שום ובצל") — כי ב„שום" מודגש ומוכרח שהוא מאכל קשה רק למניקות בלבד ולא לכל ישראל — שהרי חכמים[33] מנו כמה מעלות טובות באכילת שום, ועד שעזרא תיקן ש„אוכלין שום בערב שבת"[34] (ובגלל זה נקראים כל ישראל „אוכלי שום"[35]), ועכצ"ל ששום הוא מאכל קשה רק למניקות, ומזה למדים על השאר, שהם מאכלים קשים רק למניקות ולא לכל ישראל.

ב) רש"י משמיט „עוברות" — כי לפי פשוטו של מקרא מסתבר למעט ככל האפשר מספר בנ"י שמאכלים אלו רעים עבורם, כי דוקא אז מובנת תלונתם של ישראל. וי"ל שס"ל לרש"י, שע"ד הפשט לא שייך לומר (בבירור) בנוגע למן שמינים אלו (כפי שהיו במן) הם קשים למעוברות, לפי שההיזק ממאכלים למעוברות י"ל שהוא (בעיקר) מריח המאכלים, כדאיתא בגמ'[36] שבמעוברת נוגע ותופס מקום מה שמריחים, „עוברה שהריחה". ולכן לא שייך זה בנוגע להמן שרק טעמו הי' משתנה ולא ריחו[37].

ובדרך זו יש ליישב עוד דיוק בהמשך לשון רש"י בכתוב זה, שמפרש ג' מינים הראשונים „הקשואים — הם קומברו"ש בלע"ז. אבטחים — בורק"ש. החציר — כרישין פוריל"ש, ותרגומו ית בוציניא וכו'".

ואינו מובן:

א) מהו דיוק לשון רש"י גבי „קשואים" — „הם קוקומברו"ש", שלא כתב כן גבי אבטחים וחציר?

ב) מהי כוונת רש"י בהביאו „ותרגומו ית בוציניא וכו'", שמביא רק התרגום על „קישואים" („ית בוציניא"), והשאר רק מרמז ב„וכו'"? דממ"נ, או שהר"ל להעתיק התרגום גם על אבטחים וחציר [ובפרט ש„חציר" יכולים לפרש מלשון עשב[38], כמ"ש[39] מצמיח הרים חציר, וא"כ ודאי שהו"ל לרש"י להוכיח שכאן פירושו „כרישין" מהתרגום שכתב „כרתי"[40] — או אם סמך שהתלמיד יעיין בעצמו בתרגום (וכפי שמצינו בכמה מקומות ש רש"י רק מציין לתרגום), למה העתיק (התחלת) לשון התרגום „ית בוציניא"[41]?

---

33) ב"ק פב, א.

34) ב"ק שם. וראה מג"א או"ח ר"ס רפ. שו"ע אדה"ז שם.

35) משנה נדרים לא, ע"א (וברש"י ותוס' שם). וראה שבת (קיח, ב) במה מענגו . . ראשי שומין.

36) יומא פב, א.

37) וזה שרש"י בפי' על הש"ס הוסיף גם „עוברות" — י"ל (א) שתינוק שכבר לומד ש"ס יודע יותר מהנעשה בנוגע לעוברות ואכילתן, (ב) (בדוחק עכ"פ) שרש"י מביאו דרך אגב, להסביר לתינוק שרואה בש"ק שכל הב"ב אוכלים בצל משא"כ העוברות נזהרות מבצל (אף שאצל המן שלא נשתנה ריחו לא הי' שייך).

38) ראה ראב"ע כאן.

39) תהלים קמז, ח. ועד"ז שם קד, יד. ועוד.

40) וכ"ה בתרגום ירושלמי. ובתיב"ע „קפלוטי"א (ראה משנה נדרים נג, א ובפיה"מ להרמב"ם ועוד שם).

41) לכאורה י"ל שרש"י מעתיק לשון הת"א כיון שבתיב"ע ות"י תרגמו באו"א (ראה ס' „כללי רש"י"

וע"פ הנ"ל יש לומר, כי ע"ק חידושו של רש"י הוא אכן בנוגע לקישואים. ד־הנה בפרש"י לש"ס[42] פי' "בוצין" — "דל־עת", ולא מצינו ש"דלעת" קשה למניקות. ולכן מפרש רש"י, בדרך חידוש, ש"קי־שואים" כאן "הם קוקומברו"ש בלע"ז" (שהם קשים למניקות, כמפורש ברש"י), וע"ז מסיים ש"תרגומו ית בוציניא", שה־תרגום חולק ע"ז[43], שהרי מתרגם קישו־אים "ית בוציניא"[44], שהם אינם קשים למניקות[45], וא"כ לפירוש התרגום, הצד השווה בחמשת מינים הללו אינו בזה שהם קשים למניקות (ועכצ"ל שהתרגום מפרש תלונתם של ישראל באופן אחר).

וזוהי גם כוונת רש"י שהעתיק בפי־רוש רק "ית בוציניא" והשאר מרמז ב"וכו'" — כי בנוגע לפירוש המינים, מחולק רש"י עם התרגום רק בנוגע ל־קישואים, אבל מזה גופא משתלשל נפק"מ בפירוש כללות הכתוב (ה"וכו'"), מה הי' תוכן תלונת ישראל בנוגע ל־חמשת מינים הללו.

ו. אלא שלאחרי כל זה יש מקום לשאלה (עכ"פ לתלמיד "ממולח") — למה באמת עשה ה' ככה, למנוע מכל ישראל טעמם של מינים אלו בגלל המניקות ש־הם מיעוטא דמיעוטא של כל ישראל[31]?

ולכן העתיק רש"י שם בעל המאמר — ר' שמעון — דאזיל לשיטתו, שפעמים יתכן שהמיעוט מכריע את הרוב[46].

וכפי שמצינו בהדגשה אצל ר"ש, ש־אמר[47] "יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין מיום שנבראתי עד עתה, ואילמלי אלעזר בני עמי, מיום שנברא העולם ועד עכשיו, ואילמלי יותם בן עוזיהו עמנו מיום שנברא העולם ועד סופו". דאע"פ שהם יחידים ממש, מ"מ ביכולתם להכריע את כל העולם כולו. והיינו משום שרשב"י "רואה" את כל ישראל, ושל כל הדורות כולם, שהם מציאות אחת ממש, ולכן מעשה כל יחיד ופרט שבישראל נוגע להכלל כולו.

ועד"ז ס"ל לר"ש להיפך, דכאשר יש־נו דבר שיכול להזיק את המיעוט, כדאי למנוע ענין זה גם מהרוב, כדי שלא יהי' שום חשש או חשש דחשש שיגיע רעה זו להמיעוט.

ובפשטות[48]: כדי שהמניקות לא ישימו לב שכל ישראל נהנים ממאכלים טובים אלו ויתאוו להם וכו', כדאי למנוע מאכלים אלו מרוב בני ישראל.

ומזה הוראה עד כמה צ"ל ההשתדלות בטובת איש פרטי, ועוד זאת — אפילו כאשר מדובר בתינוק בישראל, וכ־בנדו"ד, שהקב"ה מנע מאכלים טובים

(קה"ת, תש"מ) ע' 74 (בהוצאת תנש"א ע' 131). וש"נ). אבל להעיר, שגם באבטחים וחציר תרגמו באו"א. ומסתבר שעיקר הדגשת רש"י היא בתרגום ד"קישואים", כבפנים.

42) ברכות מח, ע"א. סוכה נו, ב. — ותוס' (סוכה שם) פליגי על רש"י (ע"פ התרגום כאן).

43) ב"כללים בדברי רש"י" הנדפס בכמה חומשים, שכשכותב רש"י "ותרגומו", "אז מביא רש"י ראי' לפירושו שכן הוא". אבל כבר נת' כמ"פ שלכאורה אין כללים אלו מדוייקים, וצ"ע מי חיברם. וראה לדוגמא בענייננו ("ותרגומו") — פרש"י שלח יג, כח. ועוד.

44) ולהעיר, שתרגום יונתן וירושלמי כאן "ית קטיא" הוא לכאורה כפרש"י (ראה ערוך מע' קט (השני)).

45) לשיטת רש"י ש"בוצינא" היינו "דלעת".

46) ולהעיר, שלחד תירוץ ביבמות (סז, ריש ע"ב) ס"ל לר"ש דחיישינן למיעוטא.

47) סוכה מה, ב.

48) ראה גם הרי"ף לע"י יומא שם.

אלה מכל **בנ"י כדי שלא יהי' חשש של היזק ליונקי שדים — ועאכו"כ שצ"ל השתדלות עד כדי מסירת נפש בטובתם הרוחנית של קטנים וקטנות מישראל, לדאוג להם ובפרט שכאו"א מהם יקבל חינוך על טהרת הקודש, באופן "גם כי יזקין לא יסור ממנה"[49].**

(משיחות ש"פ בהעלותך וש"פ שלח תשכ"ח)

---

49) משלי כב, ו.